

Pogled na spodbudno učno okolje v vrtcu

■ **Jurka Lepičnik Vodopivec**, dr., redna prof. in znanstvena svetnica za področje pedagogike na *Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem*. Osredotoča se na proučevanje komunikacije, izobraževanje za trajnostno prihodnost in medijske študije. Je članica *Komisije za vrtnice Strokovnega sveta za splošno izobraževanje RS*, avtorica mnogih prispevkov in prejemnica nagrade RS na področju šolstva za življenjsko delo.

V zgodovini se je pogled na otroka in učenje spreminjal. Danes prevladuje paradigma, da je treba šole/vrtce odmakniti od industrijskega modela 19. stoletja v celovit model učenja in poučevanja, ki reflektira nova spoznanja s področja nevroznanosti, temelji na pravicah otrok in podpira participativnost vseh udeležencev v otrokovem razvoju. Za učenje v vrtcu je pomembno podporno in spodbudno ozračje, v katerem prevladujejo medsebojno zaupanje, spoštovanje in možnosti za izražanje. To je prvi korak v humanizaciji medosebnih odnosov, ki je potreben za razumevanje in sprejemanje subjektivnosti vsakega otroka. Pri tem imajo vzgojiteljice/vzgojitelji pomembno vlogo, saj so poleg staršev 'drugi pomembni v otrokovem življenju'. Od vzgojiteljev se zahteva profesionalno ravnanje ter raziskovanje in evalviranje lastne prakse z namenom razvijanja učne kulture vrtca, ki ima za posledico globlje razumevanje otrok in sposobnost razvijanja koristnih strategij za njihovo učenje.

V predšolskem obdobju prevladuje spontano učenje; otroci se učijo predvsem preko igre in drugih, tudi praktičnih dejavnosti in rutin, ki v vrtcu večinoma potekajo v raznolikih socialnih interakcijah z vrstniki in odraslimi (Marjanovič Umek in Fekonja, 2008). Učijo se s pomočjo opazovanja, posnemanja, preizkušanja (manipuliranja s stvarmi in materiali) ter reševanja problemov, komentiranja dejavnosti, spraševanja in poslušanja drugih, reševanja medsebojnih konfliktov in dogovarjanja ... Sodobna pojmovanja predšolske vzgoje poudarjajo načelo aktivnega učenja. Z njim je povezano spoznanje, da se predšolski otrok najbolje uči s konkretnimi izkušnjami in aktivno udeležbo. Idejo o tem zasledimo že v Froeblovem vrtcu, pozneje pa tudi v Montessori in waldorfskih vrtcih.

V začetku 20. stoletja je Maria Montessori s svojim pedagoškim konceptom posegla tudi na področje okolja za učenje predšolskih otrok in poudarila pomen ustrezno organiziranega okolja. Celotna organizacija prostorsko-materialnega okolja, kot ga poudarja Montessori, temelji na razu-

mevanju otroka kot kompetentne osebe, ki je sposobna sprejemati lastne odločitve, kar pomeni organizirati lastne dejavnosti. Montessori poudarja pomembnost razvoja otrokovega »absorbirajočega uma« na podlagi treninga otrokove spretnosti in kompetence v njegovem neposrednem okolju. V tem smislu so prostor in materiali v vrtcu Montessori organizirani tako, da otroku dajejo možnost, da jih sam izbere in uporablja ter s tem spodbuja svoj razvoj.

Kako danes pojmujeemo okolje

Danes vemo, da je za učenje v zgodnjem otroštvu pomembno podporno in spodbudno vzdušje v vrtčevski skupini, kjer vzgojiteljica/vzgojitelj ustvarja za učenje spodbudno okolje in vzdušje in v katerem je otrok neodvisen, iniciativen, kjer izraža svoje interese, sprašuje in preizkuša, v katerem prevladujejo pozitivne socialne interakcije in medsebojno zaupanje. Pomen aktivne in dvosmerne interakcije med razvijajočim se otrokom in njegovim bližnjim, vsakdanjim okoljem utemeljuje Bronfenbrenner v

teoriji kulturnega konteksta in opozori na preplet vzajemnih učinkov med otrokom in njegovim okoljem. Okolje vrtca je večdimenzionalno, saj zajema fizično, socialno, simbolno, domišljijško, komunikacijsko, etično itd. dimenzijo (Lepičnik Vodopivec, 2019). Fizični prostor poleg igralnice vključuje tudi druge površine, kjer se izvajajo dejavnosti; to so skupni prostori, igrišče, vrt, lokalno okolje ter institucije tega okolja. Dimenzija socialnega okolja poleg vzgojiteljice/vzgojitelja, pomočnice/pomočnika vzgojiteljice/vzgojitelja vključuje tudi druge pomembne odrasle osebe v vrtcu in vrstnike. Socialna dimenzija okolja se prepleta s simbolno, komunikacijsko in etično di-

Foto: arhiv Miklavževega vrtca Logatec

menzijo, saj se v tem okolju sprejemajo pravila, po katerih delujejo posamezniki in/ali skupine in skupaj s prostorom predstavljajo tako imenovani prikriti kurikulum, ki vključuje osebna pričakovanja in implicitne teorije vzgojiteljic/vzgojiteljev, pomočnic/pomočnikov vzgojiteljic/vzgojiteljev in drugih pomembnih odraslih v vrtcu.

S čim prostor vzgaja

- Z organizacijo prostora, saj pomaga otroku vzpostavljati njegov 'notranji red' (in obratno).
- S svojo estetiko, saj pomaga otroku oblikovati čut za skladnost, prispeva k razvoju občutka za lepo (in obratno).
- S svojo širino in odprtostjo, saj otroka vabi v svet odkrivanja in raziskovanja novega (ali obratno).
- Z omogočanjem menjavanja prostorov in prostim prehajanjem med različnimi igralnicami, saj tako otroku nudi izbiro med različnimi sočasnimi dejavnostmi ter interakcijami.
- S smiselno razporeditvijo in fleksibilnostjo; s tem otroku omogoča tako individualno igro, intimo, umik od skupine kot tudi druženje, interakcijo in sodelovanje.
- S premičnostjo elementov; tako otroku omogoča aktivno vlogo pri poseganju v prostor, saj otrok lahko oblikuje prostor po svojih zamislih in ustvarjalnih potrebah ter tako prepozna lastno vlogo pri sooblikovanju svojega igralnega oz. 'delovnega' okolja ter s tem razvija samoodgovornost in kompetentnost (Hohmann in Weikart, 2005).

Tudi vzgojiteljica je pomembna

Učenja, ki spoštuje samoorganizacijske značilnosti otrokovih dejavnosti in otrokom omogoča, da so soavtorji procesa, ni mogoče strogo in natančno načrtovati, ampak ga je treba razumeti ter primerno podpirati in spodbujati otrokov avtentični razvoj. Tako zastavljeno učenje narekuje potrebo po vzgojiteljicah in vzgojiteljih, ki najdejo svojo oporo v različnih oblikah posredne podpore otrokovim dejavnostim in učenju, ki jih ni mogoče vključiti

Foto: arhiv Miklavževega vrtca Logatec

v nekakšen univerzalni in splošno veljavni metodični 'recept'. Podpora za ustvarjanje znanja, ki ga razumemo kot avtorsko (so) konstrukcijo otroka, ne more biti enotna in univerzalna, ampak individualizirana in temelji na dobrem razumevanju otroka in njegovega učnega procesa. Ta podpora bi morala temeljiti na logiki trenutne situacije, kar pomeni, da je odvisna od sposobnosti vzgojiteljice/vzgojitelja, da razume to situacijo. Prav zato je pri oblikovanju učnega procesa ena izmed posebej pomembnih veščin vzgojiteljice/vzgojitelja t. i. umetnost 'poslušanja otroka'. Razumevanje otrok in pomena njihovega raziskovanja, zlasti razumevanje vloge teh dejavnosti pri grajenju njihovega znanja in razumevanja, vpliva na oblikovanje in celotno organizacijo dela in življenja v vrtcu (Lepičnik Vodopivec in Hmelak, 2020). Perspektivo takšnih dejavnosti otrok in njihov vzgojni potencial v veliki meri določa kakovost vrtca. Zato lahko rečemo, da je vrtčevsko okolje bistven vir učenja otrok, saj s tem določa kakovost njihovih izkušenj in kakovost njihovega učenja.

Pri določanju vloge vzgojiteljice/vzgojitelja v procesu učenja otrok je treba spomniti tudi na razumevanje metakognitivnih sposobnosti otrok, ki jim omogočajo, da odkrijejo pot, po kateri so razvili novo znanje ali prišli do novega razumevanja (prav tam). Otrokove metakognitivne sposobnosti vključujejo njegove metakognitivne izkušnje (zavedanje lastnih miselnih procesov), metakognitivno znanje (poznavanje duševnih procesov in lastnih učnih strategij) ter samoregulacijo (metakognitivni nadzor duševnih procesov). V

tem smislu bi morala biti ustrezna podpora otrokovega učenja usmerjena prav v razvoj omenjenih dimenzij (metakognicija, refleksija, samoregulacija), da bi otroku omogočili, da doseže metaraven učenja (učenje, kako se učiti). Gre za 'pedagogiko samoregulacije', ki združuje različne tehnike podpore otrokovega učenja, ki otroke krepi pri izražanju njihovega lastnega razumevanja, ocenjevanju lastnih dosežkov in razvoju refleksivnosti lastnega razmišljanja in učenja.

Učenje v spodbudnem okolju

Učenje v spodbudnem okolju predšolskim otrokom omogoča, da dajejo pobude za dejavnosti, ki izvirajo iz osebnih interesov in namenov, da izbirajo materiale in se odločajo, kaj bodo z njimi počeli, da z vsemi čuti aktivno raziskujejo materiale, da odkrivajo razmerja med njimi preko neposredne izkušnje s predmeti, da preoblikujejo in kombinirajo materiale, da uporabljajo starosti primerna orodja in opremo ter da govorijo o svojih izkušnjah. To je torej prostor, ki otroka spodbuja k raziskovanju in učenju, da pri tem razvija vse svoje potenciale, da je pri tem varen in sprejet. ◀

Literatura

- Hohmann, Mary; Weikart, David P. (2005): *Vzgoja in učenje predšolskih otrok*. Ljubljana: DZS.
- Lepičnik Vodopivec, Jurka (2019): *Prostor kot del prikrita kurikuluma v vrtcu*. V: Martina Zbašnik - Senegačnik (ur.): *Pogledi na prostor javnih vrtcev in osnovnih šol*. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo, Univerza v Ljubljani.
- Lepičnik Vodopivec, Jurka; Hmelak, Maja (2020): *Spodbudno okolje in participacija predšolskega otroka v vrtcu*. Koper: Univerza na Primorskem, Zrs.
- Marjanovič Umek, Ljubica; Fekonja, Urška (2008): *Sodoben vrtec: možnosti za otrokov razvoj in zgodnje učenje*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.